

1900-LUVUN ALUN SÄVELMIEN KERUUN TAVOITTEET JA KÄYTÄNTÖ

Armas Launiksen ja Eino Levónin matka
Kainuuseen ja Koillismaalle vuonna 1902

Armas Otto Väisänen (1917: 49) otsikoi vuodet 1900–15 maantieteellisesti tarkaksi jälkikeräykseksi suomalaisen kansanmusiikin keruun historiaa käsittelevässä tutkimuksessaan. 1900-luvun alku oli Suomessa poikkeuksellisen aktiivista kansansävelmien keruun aikaa. Kun Väisänen samassa tutkimuksessa tilastoi siihen mennessä kerätyt suomalaiset kansansävelmäaineistot, oli yli puolet sävelmistä tallennettu 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Yksi selittävä tekijä volyymin kasvulle näyttää olevan ajattelutavan muutos. Enää kerätyltä aineistolta ei odotettu välttämättä suomalaisia alkuperää, suullisuutta ja esteettistä moitteettomuutta ja myös aiemmin tallennettujen ja yleisesti tunnettujen sävelmien toisintojen tallentaminen oli suotavaa (vrt. Asplund 1981: 242; 1994: 40; Väisänen 1917: 13, 17, 20, 30–42).

1850-luvulla tärkeimmäksi toimijaksi kansansävelmien keruussa oli vakiintunut Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Aikaisempaa aktiivisempi jakso alkoi vuodesta 1886 lähtien, kun seura oli päättänyt julkaista tieteellisesti toimitetun sävelmäkoelman *Suomen Kansan Sävelmiä*. (Väisänen 1917: 16–19, 40–43.) Sävelmien keruutoiminta saavutti kuitenkin laajimmat mittasuhteensa vasta 1900-luvun ensivuosina: SKS myönsi vuosittain matkarahoja keruutyötä varten ja keruutapa muuttui. Kun aikaisemmin kerääjät olivat kiertäneet laajoilla alueilla, etsien aikaisemmin tallentamattomia sävelmiä, niin nyt tavoitteena oli maantieteellisten alueiden sävelmistön mahdollisimman perusteellinen kartoitus. Juuri tätä Väisänen (1917: 49) nimitti maantieteellisesti tarkaksi jälkikeruuksi. Uusi ajattelutapa näkyi huomattavasti aikaisempaa suuremmissa keruusaaliissa.

Uuden ajattelutavan takana oli SKS:n musiikkitieteellisenä asiantuntijana toiminut Ilmari Krohn (1901a), jolla oli kokemusta keruutyöstä 1880- ja 1890-luvuilta. Hän oli tuolloin serkkunsa Mikael Nybergin kanssa osoittanut ennakkoluulottomuutta tallentamalla hengellisiä kansansävelmiä, joita ei aikaisemmin tunnettu omana perinteenlajinaan. Avoimuutta uusille ajatuksille on nähtävissä myös Krohnin tavassa

hoitaa musiikkitieteellisen asiantuntijan tehtävää SKS:ssä ja toimittaa *Laulusävelmiä*-jaksoa. Hän ei tyytynyt vain järjestämään jo verrattain runsasta aineistoa, vaan näyttää organisoineen mittavan keruun aineiston täydentämiseksi, mikä näkyi SKS:n vuoden 1901 vuosikertomuksessa raportoituna ”uutena intona” sävelmien keruutyössä (Väisänen 1917: 49).

Pyrin muodostamaan kuvan 1900-luvun alun sävelmien keruun tavoitteista ja käytännöstä. Minkälaisina Ilmari Krohnin tavoitteet näyttäytyvät hänen kirjoituksissaan ja miten tavoitteet toteutuivat käytännössä? Tarkastelen Krohnin ajattelua suhteessa aiemmin suomalaisessa sävelmien keruussa vallinneisiin ajattelutapoihin. Käytännön sävelmien keruuta analysoin erityisesti Armas Launiksen ja Eino Levónin vuoden 1902 keruumatkan valossa. Tämän Kainuuseen ja Koillismaalle kohdistuneen matkan lisäksi käytän aineistona myös muiden ajan stipendiaattien keräelmiä ja keruutuloksiin liittyviä 1800-luvun ja 1900-luvun alun tilastotietoja.

Keskityn erityisesti Krohnin ajatteluun kansanmusiikintutkimuksesta. Käsittelyn ulkopuolelle jää laajempi aatehistoriallisen taustoitus, vaikka Krohnin (1901b: 549) sanoja käyttäen ”kansalliset riennot” vaikuttivat kansansävelmien keruuseen myös 1900-luvulla. Kansallisuus- ja heimoaatteet eivät nähdäkseni kuitenkaan ole erityisesti 1900-luvun alkua leimaavia tekijöitä, vaan nämä aatteet olivat vaikuttaneet sävelmien kuin muunkin kansanperinteen keruun taustalla myös aikaisemmin.

Aineisto

18-vuotias Armas Launis ja 20-vuotias Eino Levón tekivät keruumatkan silloisen Kajaanin kihlakunnan ja Taivalkosken ja Kuusamon pitäjien alueelle kesällä 1902. Molemmilla oli takanaan vuosi yliopisto-opintoja ja Ilmari Krohn oli ollut heidän opettajansa musiikkitieteessä. Krohn myös puolsi Launiksen ja Levónin matkaraha-anomusta.

Matkan aineisto soveltuu tarkasteluun useasta syystä. Launiksen ja Levónin sävelmäkeräelmät kuuluvat aikakauden laajimpiin. He luovuttivat SKS:lle yhteensä 574 sävelmää, joiden lisäksi Levónin aineistossa on hänen kirjaamiaan tietoja sävelmistä, niiden laulajista ja tallennuspaikoista sekä muista huomioista. Molemmat luovuttivat SKS:lle tavallisen käytännön mukaan myös matkaraportit. SKS:lle luovutettua aineistoa täydentävät molempien yksityiset päiväkirjat sekä Levónin kirjeet. Voi myös olettaa Krohnin ajattelun heijastuvan hänen oppilaidensa työtavassa paremmin kuin monien muiden kerääjien.

Krohnin tuottaman materiaalin ja Launiksen ja Levónin käsikirjoitusten lisäksi keskeisenä aineistona on Väisäsen (1917) tutkimuksen tilasto-osa sekä *Suomen Kansan eSävelmät* -tietokanta (Eerola & Toiviainen 2004). Tietokannan tietoja on täydennetty tallennusvuosilla Väisäsen tutkimuksen tilasto-osan perusteella. Tilastotietojen tarkoituksena on paljastaa keruutulosten ja keruutoiminnassa vallinneiden ajattelutapojen välinen yhteys.

Sekä Väisäsen tutkimuksessa että *eSävelmät*-tietokannassa on jonkin verran luotettavuusongelmia. Väisäsen tutkimus ei ole täysin kattava. Esimerkiksi tilasto-osan ja tekstin välillä on havaittavissa ristiriitaisuuksia. Tekstin mukaan Karl Collan keräsi vuoden 1854 Savon ja Karjalan matkallaan 89 sävelmää, mutta tilasto-osan mukaan Collanin seuduilta tallentamia sävelmiä on vain 60 (Väisänen 1917: 17, 75, 79). 29 sävelmän puuttuminen voi johtua myös sävelmien katoamisesta ja onkin huomattava, että Väisäsen tilasto ei ole täysin kattava juuri 1800-luvun keräelmien katoamisen takia. Tilasto-osasta puuttuvat myös ”suku- ynnä lähikansojen keskuudessa” kerätyt aineistot karjalaisia ja inkeriläisiä lukuun ottamatta. Myöskään *Suomen Kansan eSävelmät* tuskin on täysin virheetön. Ei voida täysin sulkea pois virheiden mahdollisuuksia digitoinnissa eikä myöskään alkuperäisessä toimitustyössä. Sekä Väisäsen tilasto että *Suomen Kansan eSävelmät* ovat kuitenkin suuria aineistoja ja joidenkin aineistojen puuttuminen tuskin vinouttaa kokonaiskuvaava ratkaisevasti, sillä aineistoja näyttää puuttuvan niin 1800- kuin 1900-luvultakin.

Krohn 1900-luvun alun sävelmien keruun taustavaikuttajana

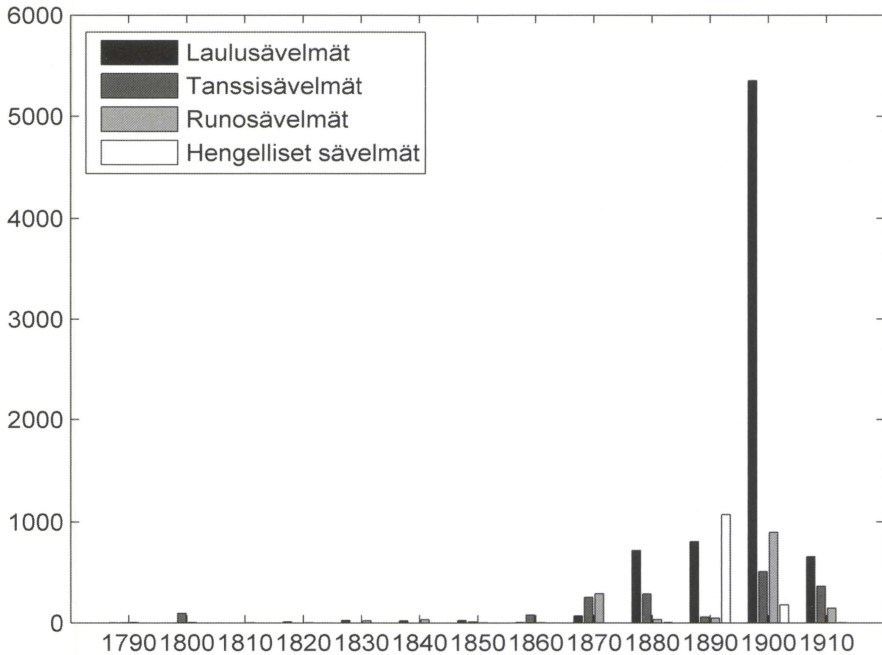
Väisäsen mukaan sävelmien keruussa siirryttiin 1900-luvun alussa maantieteellisesti tarkkaan keräystapaan. Tutkimuksessaan Väisänen luettelee seikkaperäisesti SKS:n stipendiaatit ja merkittävimpiä kokoelmia lähettäneet kansalaiset. Lisäksi hän käsittelee *Suomen Kansan Sävelmien* II- ja IV- eli *Laulu-* ja *Runosävelmiä*-jaksojen julkaisua ja ylioppilaskuntien ja muiden yhdistysten kansansävelmien keruutoimintaa. Aatehistoriallinen kuvaus rajoittuu kuitenkin mainintaan, että Krohnin vaikutuksesta ”alettiin noudattaa maantieteellisesti tarkkaa keräystapaa”. Keräystapaa hän avaa parilla lauseella: ”tähän asti olivat stipendiaatit liikkuneet liian laajoilla alueilla, jotta työtä voisi kutsua perusteelliseksi. Sen vuoksi oli jälkikeräyksen suorittaminen tarpeen vaatima”. (Väisänen 1917: 49.)

Väisänen piti Ilmari Krohnia uuden ajattelutavan taustavaikuttajana. Krohnilla oli keskeinen asema 1900-luvun alussa SKS:n piirissä tapahtuneessa kansansävelmien keruutoiminnassa. Väiteltyään tohtoriksi vuonna 1899 hänet oli valittu Helsingin yliopiston musiikkitieteen dosentiksi. SKS:ssä hän toimi musiikkitieteellisenä asiantuntijana (Krohn 1951: 26). Krohn jatkoi myös tieteellisen kansansävelmäkokoelman *Suomen Kansan Sävelmien* toimitustyötä, josta hänellä oli jo vankka kokemus.

On vaikea välttyä vaikutelmalta, että *Suomen Kansan Sävelmiä* -sävelmäkokoelman toimitustyöllä ja 1900-luvun alun keruutoiminnan aktiivisuudella oli yhteys. 1900-luvun alkuun mennessä Krohn oli toimittanut 668 sävelmää sisältävän *Kansantansseja*-jakson (SKSÄV III). 1017 sävelmän *Hengellisiä sävelmiä* -jakso (SKSÄV I) valmistui vuonna 1901. Vuosisadan alussa edessä oli laajimmaksi muodostuvan *Laulusävelmiä*-jakson (SKSÄV II) toimitus. Riimillisiä kansanlauluja sisältävästä *Laulusävelmiä*-jaksosta muodostuikin suururakka: sen vajaa 5000 sävelmää julkaistiin vihkoina vuosina 1904–1933. Julkaisu ei ollut pelkkä dokumentti kerätyistä aineistosta, vaan se näyttää olleen myös syy kerätä lisää sävelmiä, sillä sävelmistä 45,3 prosenttia on tallennettu vuoden 1901 jälkeen (Väisänen 1971: 75–127).

Kaikkiaan aineistoa kertyi lopulta 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä huomattavasti suurempi määrä kuin *Laulusävelmiä*-kokoelmassa lopulta julkaistiin. Väisäsen (1917) tilastoinnin perusteella laulusävelmiä kertyi arkistoihin 1900-luvulla kaikkiaan yli 5000 kappaletta. 1900-luvun alun keruutoiminta ei rajoittunut pelkästään laulusävelmiin vaan myös runolauluja kerättiin enemmän kuin minään aikaisempina vuosikymmeninä. Myös tämä on perusteltua *Suomen Kansan Sävelmät* -julkaisuhankkeen näkökulmasta, sillä julkaisuohjelmassa oleva *Runosävelmät* -jakso odotti vielä kokoamistaan. 1900-luvun alussa tallennettiin myös tanssisävelmiä enemmän kuin aikaisempina vuosikymmeninä. Kuitenkin yli puolet tanssisävelmien keruusta oli Suomalaisen Kansantanssin Ystävien, Satakuntalaisen ja Etelä-pohjalaisen osakunnan sekä Etelä-Pohjanmaan suomalaisen kotiseutuyhdistyksen keruutoiminnan tulosta. Voidaankin todeta tanssi- ja hengellisten sävelmien keruun jääneen SKS:n piirissä vähemmälle 1900-luvulle tultaessa, sillä nämä olivat jo saaneet omat julkaisunsa.

Pelkkä *Laulusävelmiä*-jakson toimitus ei kuitenkaan riitä selittämään laulusävelmien keruun räjähdysmäistä kasvua 1900-luvun alussa. Krohn olisi voinut tyytyä jo käsillä olleeseen aineistoon. Olihan laulusävelmiä kertynyt jo 1800-luvun aikana huomattava määrä. Väisäsen tilastojen perusteella 1800-luvulla kerättyjä laulusävelmiä on lähes 1700 (keruuajankohta ei ole määriteltävissä yli 2200 sävelmässä).

Kuva 1. Yleisimpien sävelmäluokkien tallennus 1790–1910. Ks. Väisänen (1917).

Kuitenkin keräelmien kartuttaminen nähtiin ilmeisen tärkeänä tehtävänä. Tällöin resursseja ohjattiin keruutoimintaan (Väisänen 1917: 49).

Laulusävelmien keruun lisääntymisen taustalla on täytynyt olla myös asenteellinen muutos. Olivathan riimilliset laulut yleisimpiä myös 1800-luvulla. Kuitenkin vielä 1870-luvulla kerättiin huomattavasti enemmän runolauluja ja tanssisävelmiä. 1880-luvulla laulusävelmät nousivat jo kerätyimmäksi genreksi, mutta jälleen 1890-luvulla kerättyjen hengellisten sävelmien määrä ohitti laulusävelmien määrän. 1900-luvulla laulusävelmät oli ylivoimaisesti kerätyin laulunlaji.

Sävelmien keruun tavoitteet

Ilmari Krohnin toimittamista sävelmäkokoelmista ja kirjoituksista voi saada käsityksen siitä, mikä oli hänen mielestään oleellista kansansävelmien tutkimuksessa. Aineistoon perehtyminen osoittaa, että Krohnin näkemykset poikkeavat 1800-luvulla vallinneista ajattelutavoista. Sävelmiä vahvasti arvottava ajattelutapa näkyy vielä

vuonna 1886 tehdyssä sävelmäkartoituksessa, jossa todetaan, että lähes 2000 sävelmämuistiinpanossa on ”paljon ala-arvoistakin tavaraa; on muukalaista alkuperää olevia sävelmiä, on semmoisia kotimaisiakin jotka ovat mitättömiä eivätkä julkaisemista ansaitse; lisäksi vielä samoja sävelmiä eri keräelmissä.” (Väisänen 1917: 41). Krohnin asennoituminen kansansävelmiin näyttää poikkeavan tästä lausunnosta monessa suhteessa. Kirjoitustensa perusteella hän näyttää pitäneen toisintojen keräämistä tärkeänä, eikä ainakaan enää 1900-luvulla nähnyt sävelmien kauneusarvoja karsintakriteerinä tieteellisissä kokoelmissa. Krohn ei suhtautunut kielteisesti myöskään alkuperältään kirjallisten tai ulkomaalaisten sävelmien keräämiseen.

Toisintojen keruun merkitys nousi Krohnin korostaman uuden tutkimusparadigman, vertailevan musiikkitieteen, myötä. Krohnin (1903: 643–645) mukaan vertailevan tutkimuksen tavoitteena oli erotella musiikin kansalliset ominaisuudet kansainvälisistä ja edelleen mitkä kansojen yhteisistä ominaisuuksista olivat muinaista yhteistä perintöä ja mitkä myöhempää lainaa. Tähän tavoitteeseen päästäisiin toisintojen vertailulla. (Ks. myös Bereczky 2001: 128). Krohnin ajatuksissa on kuultavissa kaikuja hänen isänsä Julius ja veljensä Kaarle Krohnin kehittämästä maantieteellishistoriallisesta menetelmästä kansanrunoudentutkimuksessa, joka myös perustui toisintojen vertailuun (Hautala 1954: 192). Enää SKS:n kansanrunousarkistossa ei siis ollut portinvartijaa, joka olisi suhtautunut kielteisesti jo aiemmin kerättyjen sävelmien toisintoihin.

Krohn (1903) esitteli kansainvälisessä musiikkitieteellisessä aikakauslehdessä sävelmien leksikografiseen järjestämiseen kehittämänsä menetelmän. Taustalla oli kilpailu parhaan sävelmien järjestelyperiaatteen löytämiseksi. Kehittämällään menetelmällä hän lopulta järjesti *Laulusävelmiä*-jakson sävelmät. Menetelmä perustui sävelmien kadensseihin, ambitukseen ja sävellajeihin. Tarkoituksena oli helpottaa tiettyjen sävelmien ja niiden toisintojen löytämistä kokoelmasta. Tarkasti formuloidun menetelmänsä avulla hän kuitenkin pyrki välttämään subjektiivisuuden sudenkuopan tieteellisen sävelmäkokoelman laatimisessa. (Krohn 1904.) Ilman tämänkaltaista menetelmää laulusävelmien järjestäminen toisintojen mukaan olisi luultavasti ollutkin ylivoinainen tehtävä aineiston laajuuden takia.

Krohnin kiinnostus toisintoihin on nähtävissä useissa lähteissä. Hän tallensi itse useista sävelmistä useampia toisintoja (esim. SKSäv I 1a, 1b, 1c; 2a, 2c–2k jne.). *Suomen Kansan Sävelmiä* -kokoelman ensimmäisessä osassa *Hengellisiä Sävelmiä* Krohn oli järjestänyt sävelmät toisinoittain, ja myös *Kansantansseja*-osan johdantoon hän oli laatinut luettelon kokoelmassa olevista toisinoista (Krohn 1897; 1901a; 1904).

Myös antaessaan SKS:n musiikkitieteellisenä asiantuntijana lausuntoja muiden kerääjien keruutuloksista Krohn ei arvostellut keräelmiä siitä, että ne sisälsivät aiemmin kerättyjä sävelmiä. Päinvastoin esimerkiksi R. S. Huhtamäen vuonna 1900 luovuttaman keräelmän osalta hän toteaa, että ”toisintojen tarkka kerääminen on hyvin suotava ja tervetullut vertailevalle musiikkitieteelle” (SKSk 1900–1901: 434). Vielä *Oma Maa* -tietosanakirjan suomalaisia kansansävelmiä käsittelevässä artikkelissaan Krohn (1922: 499) painottaa alati muotoaan muuttavien kansansävelmien lukemattomien toisintojen tallentamisen tärkeyttä. Krohn perustelee toisintojen tallentamisen tärkeyttä niin taiteellisen kuin tieteellisenkin työn kannalta. Hänen mukaansa ”taiteelliseen käytäntöön voidaan saada eri muunnoksien luonteenomaisia piirteitä yhdistelemällä eheäksi hiottu sävelmän lopullinen ihannemuoto” ja ”vertaileva sävelmätutkimus saa toisintojen moninaisuudesta juuri kaikkein parhaimmat todistusvälineensä”.

Keruun painopisteen siirtyminen palvelemaan tieteellisiä tavoitteita näkyi myös siinä, että kerättyjä sävelmiä ei enää arvosteltu niiden esteettisyyden perusteella. Tosin vielä *Kansantansseja*-jaksoa julkaistessaan Krohn (1897) ei täysin johdonmukaisesti arvioinut sävelmämuistiinpanoja pelkkänä lähteenä säveltutkimukselle. Jakson esipuheessa hän antaa ymmärtää, että joitakin sävelmiä oli jätetty kokoelman ulkopuolelle niiden ”mitättömyyden” takia. Hän kuitenkin jatkaa, että julkaisukynnys on mieluummin laskettu liian alas kuin nostettu liian korkealle tällaisten arvioiden subjektiivisuuden takia. Lisäksi Krohn luettelee joukon erityisen kauniita sävelmiä. *Laulusävelmien* esipuheessa Krohnin (1904) ajattelu näyttäisi kuitenkin muuttuneen. Hän kirjoitti, että ”[s]ävelmien taiteellista arvoa tai arvottomuutta ei ole tässä kokoelmassa ollenkaan huomioon otettu, sillä niiden merkitys vertailevalle tutkimukselle on enimmäkseen siitä riippumaton”.

Krohn (1904) ei arvottanut sävelmiä myöskään niiden iän mukaan, sillä hän kirjoittaa: ”Jopa ovat uudempienkin sävelmien toisinnot saaneet tulla joukkoon, koska nekin tavallaan voivat olla jonakin todisteena kansan säveltajunnasta”. Myös tämä kannanotto näyttää poikkeavan aiemmasta, sillä *Hengellisten sävelmien* esipuheessa hän kertoo jättäneensä kokoelman ulkopuolelle ”noin 20 aivan arvotonta uudenai-kaista renkutusta”, joiden arvoa hengelliset sanat eivät lisänneet (Krohn 1901a).

Avoimeksi jää, tapahtuiko Krohnilla *Kansantansseja*- ja *Hengellisiä sävelmiä* -jaksojen toimitustyön jälkeen todella asennemuutos, vai eikö hän vielä ensimmäisiä jaksoja toimittaessaan voinut tehdä linjavetoja täysin itsenäisesti. Jaksothan julkaistiin ennen hänen väitöstään ja nimitystään musiikkitieteen dosentiksi. Joka tapauksessa

1900-luvun ensimmäisinä vuosina arvostelu sävelmien esteettisyyden tai iän perusteella näyttää jääneen historiaan.

Vertailevan kansanmusiikintutkimuksen tavoitteiden valossa voi tehdä tulkintoja Krohnin suhtautumisesta ulkomaalaista alkuperää olevien sävelmien keruuseen. Krohnin (1903: 643) mukaan tutkimuksen tavoitteena oli paljastaa mitkä sävelmät olivat kansallista alkuperää ja mitkä sävelmät olivat kansainvälisiä, ja edelleen mikä oli kansainvälisten sävelmien alkuperä. Tämän perusteella voi olettaa, että sävelmien alkuperän arviointi ei kuulunut kentälle, vaan se oli tarkoitus tehdä vasta tutkijan työpöydällä toisintoja vertailemalla.

Krohnilla (1901b: 549–558) tuntui olevan myös sävelmien alkuperästä selvä hypoteesi, joka antaa vielä vähemmän perusteita ulkomaalaisperäisten sävelmien karsimiselle. Krohn toteaa, että kunkin kansan musiikilla tuntuisi olevan oma ”kansallinen leimansa”, joka on helposti tunnistettavissa kuulokuvan perusteella. Kuitenkaan sävelmiä tarkemmin analysoitaessa ei hänen mukaansa ole löydettävissä niinkään kansallisia kuin kansojen yhteisiä piirteitä. Lopulta Krohn päätyy eppisten ja lyyristen laulujen ja sävellajien tarkastelun kautta johtopäätökseen, että sävelmille ei ole löydettävissä kansallista alkuperää, vaan kaikilla kansoilla musiikki koostuu samanlaisista elementeistä. Tämä käsitys näyttää olleen pysyvä, sillä vielä yli neljännesvuosisata myöhemmin hän kertoo kansanlaulujen tutkimuksen alun perin keskittyneen kansallisten erikoispiirteiden selvittämiseen, mutta myöhemmin huomion kiinnittyneen kaukaisienkin kansojen musiikin yhteisiin piirteisiin. Krohn (1928: 499) toteaa, että ”yhä varmemmaksi käy käsityskanta, jonka mukaan sävelmän tyyliainekset ovat jäänteitä entisaikoina ylempien kansankerrosten käyttämistä taidemusiikista”.

Vaikka Krohn (1897) kertoi jättäneensä *Kansantansseja*-jakson ulkopuolelle polkat ja masurkat, ”koska ne ovat myöhään levinneet rahvaaseemme eikä niissä voida havaita mitään kansan-omaista luonnetta”, niin ei ole kovin luultavaa että ilmeinenkään ulkomaalainen alkuperä olisi ollut hänelle karsintaperuste. Hän nimittäin sisällytti samaiseen *Kansantansseja*-jaksoon 15 venäläistanssia. Krohnin käyttämää ”myöhään”-sanaa voi pitää paljastavana: edellyttikö hän, että sävelmät olivat eläneet suomalaisten keskuudessa tarpeeksi kauan? Toisaalta myös tämän ratkaisun itsenäisyyteen voi suhtautua samanlaisella varauksella, kuin aiemmin käsiteltyyn sävelmien karsimiseen ”mitättömyyden” takia samassa kokoelmassa.

Krohnin toimittamista muista sävelmäkokoelman osista löytyy todisteita suopeasta suhtautumisesta myös ulkomaalaisperäisiin sävelmiin. Sekä *Hengellisiä sävel-*

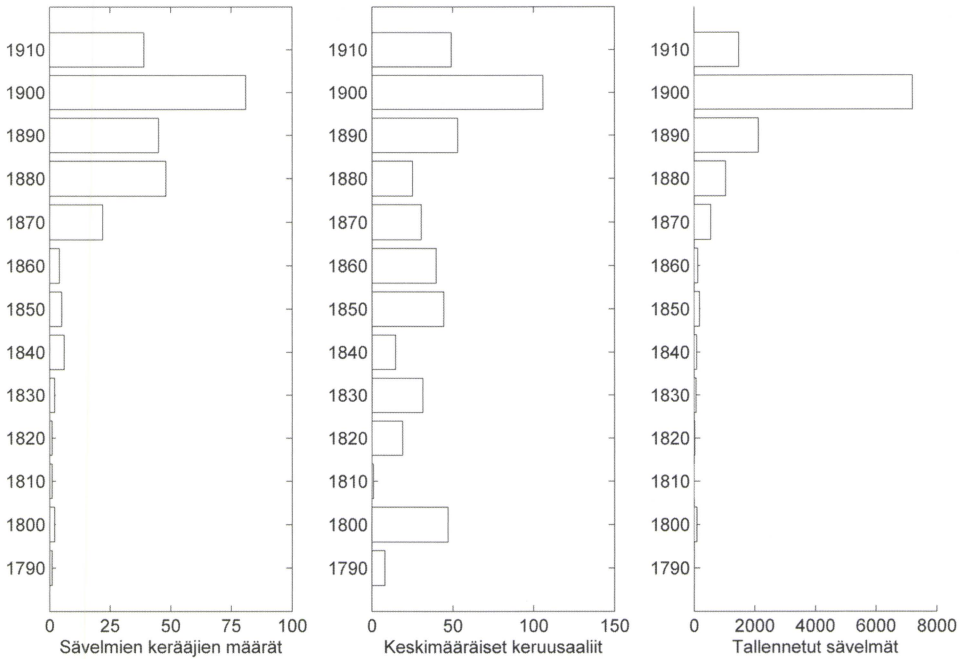
miä että *Laulusävelmiä*-jaksot sisältävät kansainvälisiä sävelmiä (Haapalainen 1986: 7–8). Toisinaan Krohn jopa mainitsee sävelmien olettamansa alkuperän. *Laulusävelmissä* esimerkiksi eräs Johanneksen pitäjistä tallennettu sävelmä (SKSÄV II, 382) on Krohnin mukaan toisinto ruotsalaisesta *Gubben Noak* -sävelmästä ja Jaakkimasta tallennetun sävelmän (L. Pääkkönen, SKSÄV II, 1082) alaviitteessä hän toteaa melodian olevan toisinto eräästä Mozartin *Taikahuilun* sävelmästä. Nämä esimerkit todistavat myös, ettei sävelmien kirjallinenkaan alkuperä rajannut niitä kansansävelmäaineistojen ulkopuolelle. Samaa todistavat myös *Hengellisiä Sävelmiä* -jakson koraaliaineistot (Haapalainen 1986: 7; Pekkilä 1984: 2).

Edellä esitetyn perusteella näyttää, että Krohn ei arvottanut sävelmiä niiden esteettisyyden, alkuperän eikä liioin yleisyyden tai aiemmin tallennettujen toisintojen perusteella. Asennemuutos vuoden 1886 sävelkomitean lausunnosta vertailevaan musiikkitieteeseen tapahtui luultavasti asteittain. Laulusävelmien osuus keräelmistä oli kasvanut lähemmäksi sen todellista osuutta lauletuista lauluista jo 1880-luvulla. Väisänen (1917: 43) totesi tutkimuksessaan, että vuoteen 1888 mennessä, jolloin ensimmäinen yritys *Suomen Kansan Sävelmien* toisen jakson julkaisemiseksi keskeytyi, keruu oli tapahtunut ennemminkin taiteellista kuin tieteellisestä tarkoitusta varten. Samassa yhteydessä Väisänen toteaa myös, että ”arvokkaat toisinto kokoelmat saatiin vasta seuraavina vuosikymmeninä”.

Miten Krohnin ajatukset ja käytännön keruutyö kohtasivat, kun Krohn ei enää itse ollut kenttätöissä? Olivatko myös kerääjät vapaita arvottamisesta? Entä tarkoittiko Väisäsen mainitsema maantieteellinen tarkkuus sitä, että kohdealueilta tallennettiin kaikki sävelmät, vai oliko edelleen tietyn tyyppisiä sävelmiä, joita ei pidetty tallentamisen arvoisena, kuten aiempina vuosikymmeninä oli ollut? Kuinka pitkälle toiminta oli organisoitu ja ohjeistettu? Entä kuinka uusista periaatteista tiedotettiin lukuisille asian harrastajille?

Sävelmien keruu 1900-luvun alussa

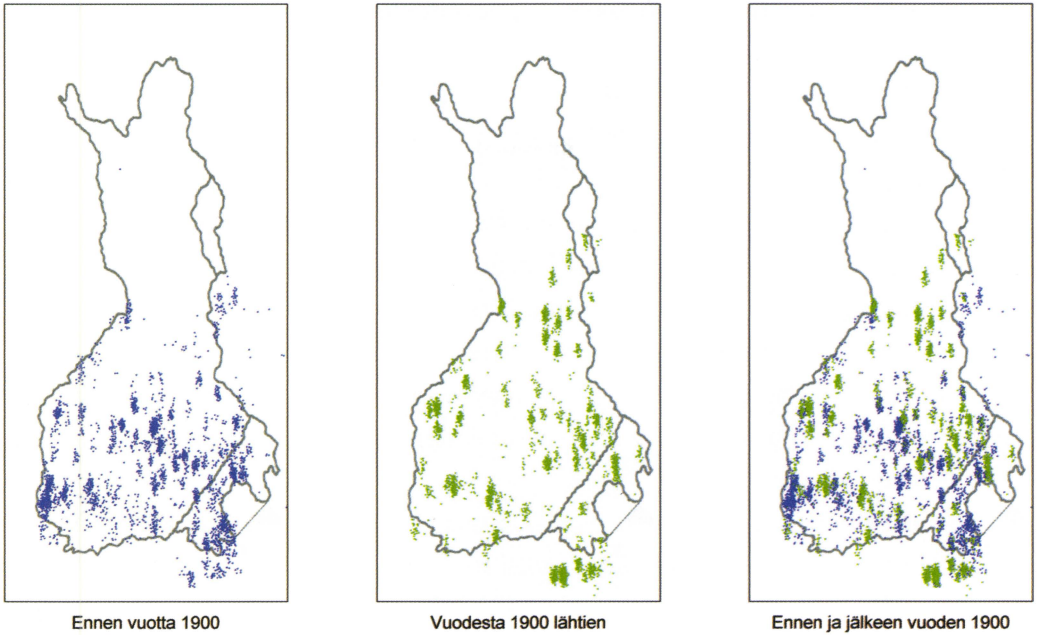
1800-luvun ja 1900-luvun alun keruutoiminnan luonteessa on havaittavissa selviä eroja: sävelmien kerääjiä oli 1900-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä enemmän kuin kertaakaan aikaisempina vuosikymmeninä, ja kerääjät tallensivat keskimäärin enemmän sävelmiä kuin aikaisemmin (ks. kuva 2). Kun 1880-luvulla yksittäisen kerääjän luovuttamissa muistiinpanoissa oli keskimäärin noin 25 sävelmää ja 1890-lu-

Kuva 2. Keruutoiminta vuosikymmeniä 1790–1910: laskelmat perustuvat A. O. Väisäsen tutkimukseen Suomen Kansan Sävelmäin Keräys – vaiheet ja tulokset. (Huom. 1910-luvun osalta tilasto kattaa vain vuodet 1910–15.)

vulla noin 50 sävelmää, niin 1900-luvulla keskimääräinen keruusaalis nousi yli 100 sävelmään. Tätä kasvua on vaikea selittää muulla kuin muutoksella suhtautumisessa kerättyyn materiaaliin. Esimerkiksi tallennustekniikka pysyi edelleen pääsääntöisesti samana kuin aikaisemmin.

Keruutoiminnan luonne muuttui niin, että yksittäisiltä paikkakunnilta tallennettiin enemmän sävelmiä, mikä myös viittaa siihen, että sävelmiä ei enää valikoitu aikaisempaan tapaan. Kuvasta 3 nähdään, kuinka 1800-luvulla kerätyt sävelmät jakaantuvat suurelta osin harsomaisesti laajemmalle alueelle kuin 1900-luvulla kerätyt, jotka tyypillisemmin muodostavat keskittyneempiä klustereita. Keskittyneempi sävelmien keruu näkyy myös tunnusluvuissa: *Suomen Kansan Sävelmät* -kokoelman 1800-luvulta kerätyssä aineistossa on 305 paikanmääräystä (paikanmääräykset muutettu nykyisiksi paikkakunniksi), kun taas 1900-luvulla kerätyssä aineistossa paikanmääräyksiä on vain 166, vaikka sävelmiä on lähes yhtä paljon¹. Keskimäärin 1800-luvulla tallennetussa aineistossa on 14,3 sävelmää paikanmääräystä kohden ja 1900-luvulla kerätyssä aineistossa 24,3.

Kuva 3. Kerättyjen sävelmien maantieteellinen jakautuminen ennen vuotta 1900 ja vuosina 1900–1917. (Kuvassa on Suomen Kansan Sävelmiä -kokoelman sävelmät, joiden tallennuspaikka on määritetty ja tallennusajankohta on määriteltävissä vuosisadan tarkkuudella. $N = 7672$.)

Kartasta näkyy myös, että valtaosa 1900-luvun alun keräyksestä keskittyy paikakunnille, joilta sävelmiä oli aiemmin kerätty vain vähän. 64 prosenttia 1900-luvun paikanmääräyksestä onkin pitäjiä, joista oli aikaisemmin kerätty korkeintaan viisi sävelmää, ja 35 prosenttia pitäjiä joista ei aikaisemmin ollut lainkaan kerätty sävelmiä. Tämä siitä huolimatta, että 1800-luvulta paikanmääräyksiä oli lähes kaksi kertaa enemmän kuin 1900-luvulta. 1900-luvun alun keruutoiminnan tavoitteena näyttää siis todella olleen täydentää aiemman keruutoiminnan aukkoja, mikä jälleen tukee Väisäsen kuvausta maantieteellisesti tarkasta jälkikeräyksestä.

1900-luvun alun stipendiaatit

Sekä Launiksella että Levónilla oli musiikkitieteen opintojen lisäksi takanaan musiikkilista harrastuneisuutta. Launis oli suunnitellut ammattipianistin uraa ja hän opiskeli myös musiikkianalyysiä ja sävellystä Filharmonisen seuran orkesterikoulussa Jean

Sibeliuksen johdolla. (Heinonen 2005: 31.) Säveltämisestä muodostuikin Launiksen tärkein itseilmaisun muoto. Levónin musiikkiopinnoista ei ole tarkkaa tietoa, mutta ilmeisesti hänen pianonsoittotaitonsa oli vähintäänkin kohtalainen. Hän oli lyseoai-koinaan Vaasassa soittanut usein ystävänsä Toivo Kuulan kanssa (ks. Levón 1963: 6).

Launiksen ja Levónin vuonna 1902 SKS:lta sävelmien keruuta varten saama matkaraha ei ollut poikkeuksellinen, vaan osa laajempaa toimintaa. Matkaraajoja olivat saaneet vuonna 1900 lähinnä Pohjois-Pohjanmaalta sävelmiä kerännyt laulunopet-taja R. S. Huhtamäki ja kirjailija Lauri Soini, jonka kohteena oli ollut Karjala. Seuraa-vana vuonna lyseolainen Kalle Kontio tallensi sävelmiä Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Keski-Suomen alueelta ja ylioppilaat Leonard Björkbom ja Toivo Vallenius Hämeestä. Stipendiaattien lisäksi SKS sai sävelmäkeräelmiä useilta asian harrastajil-ta. (Väisänen 1917: 49–51.)

Stipendiaattien muistiinpanoja vertailtaessa syntyy vaikutelma, että pääsään-töisesti keruun ohjeistus ei ollut kovin yksityiskohtaista. Muistiinpanot poikkeavat toisistaan niin sävelmien kuin kontekstiedon dokumentoinnin tarkkuudessa. Yk-sityiskohtaisimmat muistiinpanot ovat Kalle Kontion vuoden 1901 matkalta, joissa on sävelmien lisäksi sanoja useampi säkeistö, tempomerkinnät, sävelmien tallen-nuspaikka ja laulajien nimet. Tarkka dokumentointi ei näytä kuitenkaan verotta-neen tallennettujen sävelmien määrää, sillä Kontion keräelmässä on kaikkiaan 270 sävelmää. Toista ääripäätä edustavat Björkbom ja Vallenius joiden muistiinpanoissa useimpien sävelmien tallennuspaikaksi on merkitty ”Häme” tai ”Hämeestä” (SKSk 1901–1902: 436). Myöskään Huhtamäen (1900) muistiinpanoissa ei aina ole sävelmien tallennuspaikkaa. Krohn kommentoikin Huhtamäen keruutyötä: ”Antaisin hänelle sen neuvon, että keräys tapahtuisi jotakuinkin järjestelmällisesti maantieteellisessä suhteessa” (SKSk 1900–1901: 434). Krohnin kommentti viittasi todennäköisesti paitsi puutteellisiin paikkamerkintöihin myös siihen, että hän oli kiertänyt keruumatkal-laan varsin laajalla alueella ja muistiinpanoissa oli yksittäisiltä paikkakunnilta vain muutamia sävelmiä.

Björkbomin ja Valleniuksen Hämeen matkan lähtökohdat olivat varsin saman-laiset kuin vuotta myöhemmin tapahtuneen Launiksen ja Levónin matkan. Myös Björkbom ja Vallenius olivat Ilmari Krohnin oppilaita, ja suunnitellut matkojen kes-tot olivat kutakuinkin samanlaiset (Levón kuusi, Launis neljä, Björkbom viisi–kuusi ja Vallenius kolme viikkoa). Björkbom ja Vallenius kertoivat matkaraha-anomukses-saan saaneensa tohtori Krohnilta ”opastusta kansansävelmäin keräilyssä”. Launik-sella ja Levónilla ei ole tällaista mainintaa, mutta todennäköisesti sävelmien keruuta

oli opetettu myös heille Krohnin suosituksessaan mainitsemien ”musiikkitieteellisten luentojen” yhteydessä. Siitä kielivät varsin samankaltaiset toimintasuunnitelmat. Molemmat parit suunnittelivat totuttelevansa keräystyöhön ensin yhdessä ja eroavansa myöhemmin. (SKSk 1901–1902: 337; SKS KIA Pk 7.5.1902.)

Samanlaisista lähtökohdista huolimatta Björkbomin ja Valleniuksen matkan tulokset jäivät huomattavasti laihemmiksi kuin Launiksen ja Levónin matkan. Heidän muistiinpanoissaan on yhteensä 83 sävelmää. Vaatimatonta tulostaan he selittävät raportissaan muun muassa hämäläisten jäykällä luonteella ja ujoudella (SKSk 1901–1902: 436).

Ilmari Krohnin oppilaina Launiksen ja Levónin sekä Björkbomin ja Valleniuksen voi olettaa saaneen yksityiskohtaisempaa opastusta keruutyöhön kuin muiden stipendiaattien. Kuitenkaan heidänkään muistiinpanonsa eivät noudata yhdenmukaista formaattia. Launiksen ja erityisesti Levónin kontekstiedon dokumentointi oli tarkempaa kuin Björkbomin ja Valleniuksen. Launis merkitsi sävelmien tallennuspaikan. Levónin sävelmämuistiinpanojen liitteestä selviää lisäksi usein minkälaisilta ihmisiltä laulut on tallennettu ja missä talossa. Satunnaisesti Levón kirjoitti myös laulujen kaikki sanat sekä muutamia esitystapaa, laulun aihetta, käyttötarkoitusta tai alkuperää koskevia kommentteja. Levóninkaan dokumentointitapa ei siis ollut johdonmukainen.

Launiksen muistiinpanojen tarkkuus oli juuri riittävä *Laulusävelmiä*-jaksoa varten, sillä jaksossa sävelmiin liitettiin melodian lisäksi ainoastaan sanojen ensimmäinen säkeistö, tallennuspaikka sekä tallentaja. Kontekstiedon dokumentoinnin suhteen Krohnin aika SKS:n musiikkitieteellisenä asiantuntijana ei siis ollut kovinkaan edistyksellistä. Päinvastoin esimerkiksi vuonna 1890 oli matkarahaa anonutta Emil Sivoria ohjeistettu yksityiskohtaisilla ohjeilla, joissa opastetaan muun muassa tallentamaan sävelmät tarkasti sellaisena kuin lauletaan tai soitetaan, merkitsemään tallennuspaikka kylän tarkkuudella ja kirjaamaan laulajan täydellinen nimi ja ikä. Myös Borenius oli 1870-luvulla omissa muistiinpanoissaan kirjannut tallennuspaikan, laulajan nimen ja lisäksi elämänkerrallisia tietoja sekä laulajilta saatuja lauluihin liittyviä selityksiä. (Väisänen 1917: 34–35, 45.)

Maantieteellinen tarkkuus

Ei ole tietoa siitä, kuinka oma-aloitteisia Levón ja Launis olivat jättäessään raha-anomuksensa vai oliko anomus pelkkä muodollisuus. Esimerkiksi Launiksen tai Levónin

Krohnin kanssa mahdollisesti käymää matkaa koskevaa kirjeenvaihtoa ei ole säilynyt. On kuitenkin luultavaa, että Krohn oli ehdottanut lahjakkaille opiskelijoilleen keruumatkaa. Mikäli matka tapahtui Krohnin aloitteesta, niin matkakohteen valinnalle on kuviteltavissa oleva motiivi, joka sopii hyvin maantieteellisen jälkikeräyksen tavoitteisiin. Matkakohteeksi määritellyltä alueelta ”Kuusamon ja Taivalkosken sekä Kajaanin kulmakunnan” pitäjistä ei ollut juurikaan tallennettu sävelmiä. Seutu oli syrjäistä ja köyhää aluetta, jonne oli huonot liikenneyhteydet. Rautatie Kajaaniin tuli vuonna 1904 ja tieverkosto oli varsin puutteellinen. Liikenne Kainuuseen helpottui hieman juuri vuonna 1902, kun rautatie Iisalmelle valmistui (Turpeinen 1986: 296–298). Suurelta osin juuri syrjäisen sijaintinsa takia alue oli jäänyt keruutoiminnan ulkopuolelle ja toisaalta Kainuun rajanaapuri Vienan Karjala oli ollut houkuttelevampi kohde runo-
lauluperinteensä takia. Myös SKS:n aiemmat rahavaikeudet ovat yksi selittävä tekijä².

Ulkopuoliseen ohjeeseen viittaa matkakohteen tarkka määrittely. Hakemuksessa epämuodollisesti ilmaistu ”Kajaanin kulmakunnan” pitäjät tarkoittivat Kajaanin kihlakuntaa eli nykyistä Kainuuta. Matkakohteen määrittely oli tavallinen käytäntö hakemuksissa, vaikka matkat eivät aina noudattaneetkaan suunnitelmaa. Launis ja Levón pyrkivät noudattamaan määriteltyä maantieteellistä rajausta, kuten matkalta säilyneet dokumentit osoittavat. Ainoat poikkeukset ovat heidän silloisen Iisalmen alueelta Sukevalta ja Levónin Pohjois-Vienasta Oulangasta tallentamat muutamat sävelmät. Päiväkirjassaan Launis (HYK Coll. 123.23.) perustelee sävelmien keräämistä Sukevalta sillä, että taloista oli vain neljä kilometriä Paltamon rajalle. Launiksen sävelmämuistiinpanoista ei kuitenkaan löydy Iisalmesta tallennettuja sävelmiä, mikä kielii tarkoista ohjeista keruualueen suhteen. Osoituksena tarkasta maantieteellisestä rajauksesta voi pitää myös sitä, että Levón ei tallentanut lainkaan sävelmiä käydessään Oulussa kesken keruumatkan (Järvinen & Seppänen 2008).

Stipendiaattien aineisto tukee käsitystä Krohnin periaatteellisesta pyrkimyksestä maantieteelliseen tarkkuuteen. Björkbomin ja Valleniuksen tapauksessa tästä osoittaa se, että he kiersivät järjestelmällisesti naapurikyliä, vaikka nämä eivät käykään aineistosta ilmi yksilöidysti (SKSk 1901–1902: 436). Myös Launiksella ja Levónilla oli tarkasti määritelty keruualue, joka oli kuitenkin huomattavasti suurempi ja edellytti nopeampaa ja näin ollen kursorisempaa etenemistä.

Launiksen ja Levónin matkan tarkoitus näyttää olleen yhden perinnealueen lauluston kartoitus. Kainuu ja Koillismaa on nähty perinteen tutkimuksessa yhtenä perinnealueena ja 1900-luvun alussa alueesta käytettiin nykyisin jo väistynyttä nimitystä Itä-Pohjanmaa (Väisänen 1917: 121). Tosin matka ei kattanut aivan kaikkia

alueen pitäjiä. Lauluja ei kerätty läntisimmistä Säräisniemen (nyk. Vaala) ja Pudasjärven pitäjistä, vaikka matkan aikana kuljettiin molempien pitäjien kautta.

Aivan ehdotonta maantieteellinen tarkkuus ei näyttänyt kuitenkaan olevan. Launis (1902) nimittäin kertoo päiväkirjassaan lyhyestä vierailustaan Vienan Karjalassa, jossa oli kuullut runolaulua. Hän jätti kuitenkin tallentamatta karjalaisten laulamat sävelmät. Kuulemastaan laulusta Launis kertoo: ”Sain heti pyydettyäni talon väen laulamaan, mutta nuotti nuljahteli sinne tänne, niin etten saanut siitä selvää.” Epäselväksi jää oliko hänen alkuperäisenä tarkoituksenaan kirjoittaa vienalaisten lauluja muistiin. Levón (SKS KIA Pk 12.10.1902) puolestaan kirjoitti matkaraportissaan, että hän olisi tallentanut mielellään lauluja myös karjalaisilta, mutta hänellä ei ollut siihen aikaa.

Sekä Launis että Levón merkitsivät sävelmämuistiinpanoihinsa tallennuspaikan vähintään pitäjän tarkkuudella. Levónin sävelmämuistiinpanoihin liittämässä ”Tietoja laulajista” -liitteessä on joissakin tapauksissa myös talo. Vaikka Launiksen sävelmämuistiinpanot täyttävätkin muodollisesti *Laulusävelmiä*-jakson vaatimukset, niin päiväkirja paljastaa hänen suurpiirteisyytensä tallennuspaikkojen merkitsemisessä. Niin Launiksen kuin Levóninkin päiväkirjoista käy ilmi, että he molemmat tallensivat ensimmäiset sävelmät Sukevan kylässä neljän kilometrin päässä silloisen Paltamon rajasta. Launiksen sävelmämuistiinpanot alkavat kuitenkin Paltamosta. Päiväkirjassaan Launis (1902) kertoo myös tallentaneensa Kajaanista kymmenkunta laulua, mutta Kajaania ei mainita hänen sävelmäkäsikirjoituksessaan. Edelleen Ristijärven ja Paltamon osalta merkinnät ovat ristiriidassa päiväkirjan kanssa. Kolme työlaulua, jotka päiväkirjan mukaan tallennettiin Paltamossa, ovat sävelmäkäsikirjoituksen perusteella Ristijärveltä. Sävelmät eivät ilmeisestikään ole tallennusjärjestyksessä Launiksen puhtaaksikirjoitetuissa muistiinpanoissa. Siihen viittaavat sävelmäkäsikirjoituksen muutamat ylivivattu sävelmät. Yliviviivatut sävelmät olivat duplikaatteja, jotka Launis oli ilmeisesti epähuomiossa kirjoittanut kahteen kertaan. Lisäksi Levónin aineistosta selviää, että vaikka hän noudatti verrattain tarkkaan ennalta määrättyä maantieteellistä rajausta, hän ei kuitenkaan edellyttänyt, että laulut olisivat paikallisen väestön laulamia – tai että laulut olisivat muuten paikallisia. Hän tallensi kaksi laulua Pohjois-Pohjanmaalta Muhokselta kotoisin olevalta tukkilaiselta, ja kolme hänen tallentamaansa laulua oli informanttien mukaan Norjasta ja yksi Oulusta tuotuja.

Aineistosta on pääteltävissä, että Krohn ei aina formuloinut tavoitteitaan selvänä ohjeistuksena. Dokumentteja Krohnin etukäteen antamista ohjeista stipendiaateille en ole löytänyt ja myös stipendiaattien keruutapojen ja dokumentoinnin kirjavuus

kielii selkeän ohjeistuksen puuttumisesta. On myös mahdollista, että ohjeistus, mikäli sitä oli, kehittyi kokemuksen myötä. Huhtamäen vuoden 1900 aineistoa kuvaa vielä Väisäsen (1917: 49) arvio ennen 1900-lukua tapahtuneesta keruusta, jolloin stipendiaatit olivat ”liikkuneet liian laajoilla alueilla, jotta työtä voisi kutsua perusteelliseksi”. Seuraavan vuoden stipendiaatit Björkbom ja Vallenius pysyttelivät hyvin rajatulla alueella. Voi olettaa, että Launiksen ja Levónin aluerajauksen laajuus oli aiempien vuosien kokemuksiin perustuva kompromissi.

Sävelmien valikointi

Björkbom ja Vallenius selittivät keräelmiensä suppeutta paitsi hämäläisten ujoudella, niin myös sillä että olivat pyrkineet käymään järjestelmällisesti kaikissa seudun kylissä, jolloin alue oli jäänyt verrattain pieneksi, ja he olivat kuulleet usein samoja sävelmiä (SKSk 1901–1902: 436). Tämä tuntuu olevan ristiriidassa sen kanssa mitä on pääteltävissä Krohnin ajatuksista toisintojen merkityksestä tutkimukselle. Myös Launis ja Levón jättivät tallentamatta sävelmiä, joita olivat kuulleet aiemmin matkallaan. Launiksen (1902) päiväkirjassa samojen laulujen välttäminen käy ilmi moneen otteeseen, ja hän piti samojen sävelmien kertymistä myös perusteena heidän eroamiselleen Hyrynsalmella, vaikkakin matkareitit oli suunniteltu etukäteen (HYK Coll. 123.23). Myös Levón (SKS KIA Pk 12.10.1902) kirjoittaa matkaraportissaan Kuusamossa tapaamistaan tukkilaisista:

Niitä kokoontuu sinne paljon myöskin muista pitäjistä tietysti tuoden mukanaan laulujaan. Niin ollen kuulin siellä paljon jo ennen saamiani lauluja, jota vastoin uusia verrattain harvoin sain.

Levónin sävelmämuistiinpanoissa ei ole Kuusamosta tukkilaisilta tallennettuja sävelmiä, joten hän todellakin jätti ne tallentamatta (SKS KRA Levón 1902). Kuitenkin raportissaan Levón kirjoittaa lopuksi, että ”jättäessäni keräämäni sävelmät Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle en ole karsinut pois sellaisia, jotka muistuttavat ennestään tunnettuja tai toisiaan, koska niilläkin voi olla jotain arvoa” (SKS KIA Pk 12.10.1902). Launiksen ja Levónin keräelmissä onkin paljon useampaan kertaan tallennettuja melodioita ja sanasäkeistöjä, vaikka he karttoivatkin samojen sävelmien tallentamista useaan kertaan. 28 laulusta on 2–3 toisintoa (sekä melodiat että sanat samankaltaisia). Näissä tapauksissa molemmilla on tavallisesti yksi toisinto.

Launiksen ja Levónin keräämien laulujen tyyli- ja laajuukselliset sopivat hyvin oletukseen, että sävelmien keruun tavoitteena oli ennen kaikkea materiaalin kerääminen *Laulusävelmiä*-kokoelmaan sillä kerätyistä sävelmistä lähes kaikki ovat riimillisiä kansanlauluja. Rekilauluja on noin kaksi viidesosaa. Rekilaulujen jälkeen eniten on erilaisia tanssi- ja piirileikkilauluja – masurkkoja, valsseja ja marsseja sekä kolme polskaa. Aineistossa on myös muutamia työlauluja ja pari leikkilaulua. Vaikka Launis julkaisi matkalla kerätyistä lauluista viisi toimittamassaan *Karjalan Runosävelmiä* -jaksossa, niin sävelmissä ei ole yhtään runolaululle ominaista kahdeksantavumittaa noudattavaa laulua. Launiksen julkaisemat sävelmät ovatkin pikemmin loru- ja kehtolauluja, joissa on joitakin runolaulun piirteitä kuten alkusointuja. Väisäsen (1917: 121) mukaan Levónin aineistossa on yksi hengellinen sävelmä Kuusamosta. Hengelliseksi sävelmäksi on ilmeisesti luokiteltu legendalaulu Pyhästä Yrjänästä *Kiitetty ole, minun Herrani, Ja hyvästi siunattu, poikani* (SKS KRA Levón 1902: nro 285; vrt. SKSÄV II, 412). Hengelliseksi lauluksi voisi väljästi määritellä myös Levónin Taivalkoskelta tallentaman toisinnon tiernapojista tutusta laulusta *Jo nyt joutui jouluaamu ristikulnalle* (SKS KRA Levón 1902: nro 288).

Erityisesti hengellisten sävelmien puuttuminen käytännössä kokonaan Launiksen ja Levónin aineistosta herättää huomiota. Molemmat kertovat matkallaan kohtaamistaan uskonnollisista ryhmistä: herännäisistä ja lestadiolaisista (HYK Coll. 123.23; VMA IIIC:1). Voisi olettaa, että heiltä olisi voinut tallentaa hengellisiä sävelmiä, kuin myös rippikoululaisilta, jotka arastelivat laulaa maallisia lauluja (VMA IIIC:1). Mahdollisesti tähän vaikutti se, että *Suomen Kansan Sävelmiä* -kokoelman *Hengellisiä Sävelmiä* -jakso oli jo julkaistu, joten Launis ja Levón eivät pitäneet hengellisten sävelmien keruuta tarpeellisena.

Tiettyjen sävelmäluokkien syrjinnäksi voi tulkita myös sen, että niin Launiksen kuin Levóninkin päiväkirjoissa on nuotinnukset yhdestä sävelmästä, joita ei ole heidän varsinaisissa sävelmämuistiinpanoissaan. Levónin Oulangassa päiväkirjaansa kirjoittama sävelmä muistuttaa lähinnä venäläistä *tšastuškaa* ja Launiksen päiväkirjan sivuilla oleva sävelmä on puolestaan karjanhuhuilu. Molemmissa tapauksissa sävelmien jättämisen pelkiksi päiväkirjamerkinnöiksi voi selittää sillä, että heillä ei ollut tarkkaa kuvaa melodiakulusta, sanoista puhumattakaan. Levónilla onkin nuotinnuksesta maininta: ”tähän tapaan”. Päiväkirjaan merkittyjä sävelmiä ei laulettu varsinaisesti heille, vaan ne olivat heidän matkalla muuten kuulemiaan sävelmiä. Tätä tulkintaa tukee se, että sävelmämuistiinpanoihin kelpuutettiin kuitenkin tukkilaisten työlauluja, joille ei tiettävästi ollut suunnitteilla omaa julkaisua. (HYK Coll. 123.23; VMA IIIC:1.)

Launiksen ja Levónin kirjoituksissa on joitakin arvioita lauluista. Heidän tavallisimmin käyttämänsä laatusana on ”kaunis”. Mikään ei kuitenkaan osoita, että he olisivat valikoineet tallentamiaan sävelmiä esteettisin perustein. Merkille pantava on Levónin (1902) kommentti Kuusamosta: ”Yleensä näyttää kulttuurin kansanlauluille turmiollinen vaikutus Kuusamossa jo olevan verrattain suuri.” Avoimeksi jää, tarkoittiko Levón turmiollisella vaikutuksella laulujen häviämistä vai niiden muuttumista – ja mikäli kyseessä oli muuttuminen, niin vaikuttiko se sävelmien tallentamiseen.

Launiksen ja Levónin aineistosta ei voi tehdä varmoja päätelmiä siitä, miten he suhtautuivat ulkomaalaisperäisiin sävelmiin. Niitä on kyllä joukossa useita (esim. *Herra Melperi*). Siitä ei kuitenkaan ole tietoa, olivatko Launis ja Levón tietoisia sävelmien alkuperästä – luultavasti useinkaan eivät. Launis (1917: 91) esimerkiksi julkaisi myöhemmin *Herra Melperi* -laulun suomalaisena kansanlauluna. Björkbomin ja Vallenius (1900) sen sijaan kertoivat matkaraportissaan karsineensa osan sävelmistä lopullisesta käsikirjoituksesta, koska huomasivat niiden olevan ruotsalaisia. Krohn ei kommentoinut Björkbomin ja Valleniusen raporttia, vaan sen lukijaksi merkittiin pöytäkirjaan Onni Hallstén. (SKSk 1901–1902: 436.) Tämän takia ei ole todistusaineistoa siitä, toimivatko Björkbom ja Vallenius Krohnin ohjeiden mukaisesti karsiessaan ulkomaalaista alkuperää olevia sävelmiä, ja kuinka Krohn ratkaisuun suhtautui.

Käytännön keruutyö

Launiksen ja Levónin päiväkirjat olivat yksityisiä, eikä niitä luovutettu SKS:lle. Launiksen päiväkirjasta voi seurata hänen matkansa kulkua hyvin yksityiskohtaisesti, sillä hän kirjoitti päiväkirjaansa hyvin säännöllisesti ja kirjasi paikat joissa milloinkin oli. Sen sijaan maininnat laulujen tallentamisesta jäävät varsin niukkasanaiseksi, joten hänen päiväkirja-aineistonsa perusteella ei voi tehdä minkäänlaisia päätelmiä siitä mitä lauluja, millaisia ja kuinka paljon keneltäkin tallennettiin. Myös itse laulujen tallentamistilanteiden kuvailu jää vähäiseksi. Päiväkirjan perusteella hän tuntui olleen kiinnostuneempi sävellysopinnoistaan kuin keruutyöstä.

Levón puolestaan ei pitänyt päiväkirjaansa kovin säännöllisesti. Merkinnät ovat hajanaisia eikä tietoja ajasta tai paikasta aina ole. Kuitenkin Levónin päiväkirja on tutkimuksen kannalta antoisampi, sillä hän kuvailee laulajia, laulujen tallentamistilanteita, laulajien suhtautumista sävelmien kerääjiin ja kertoo myös miten laulajia palkittiin. (VMA IIIC:1.) Sävelmien keruuseen liittyvien huomioiden jääminen Levónin yksityi-

sen päiväkirjan ja kirjeitten sivuille kertoo aikakauden kansanmusiikintutkimuksen sävelmäkeskeisyydestä. Tallennetulle kontekstiedolle ei osattu antaa arvoa.

Sekä Launikselta että Levónilta on todiste myös siitä, että sävelmämuistiinpanoja hiottiin jälkikäteen. Tämä on tärkeää lähdekritiikin kannalta. Launis (1902) kirjoitti päiväkirjaansa: ”Kulkiessamme me laulelimme ja korjailimme laulumme”. Levónin mukaan taas lauluja tarkastettiin ja verrattiin iltaisin (VMA IA). Kumpikaan ei kuitenkaan kerro yksityiskohtaisemmin mitä tämä korjaileminen ja tarkastaminen tarkoittivat. Mahdollisesti joitakin nuotinnuksia samoista sävelmistä karsittiin tarkastamisen yhteydessä. Koska alkuperäisiä kenttämuistiinpanoja ei ole säilynyt, niin tästä ei kuitenkaan voida päästä varmuuteen.

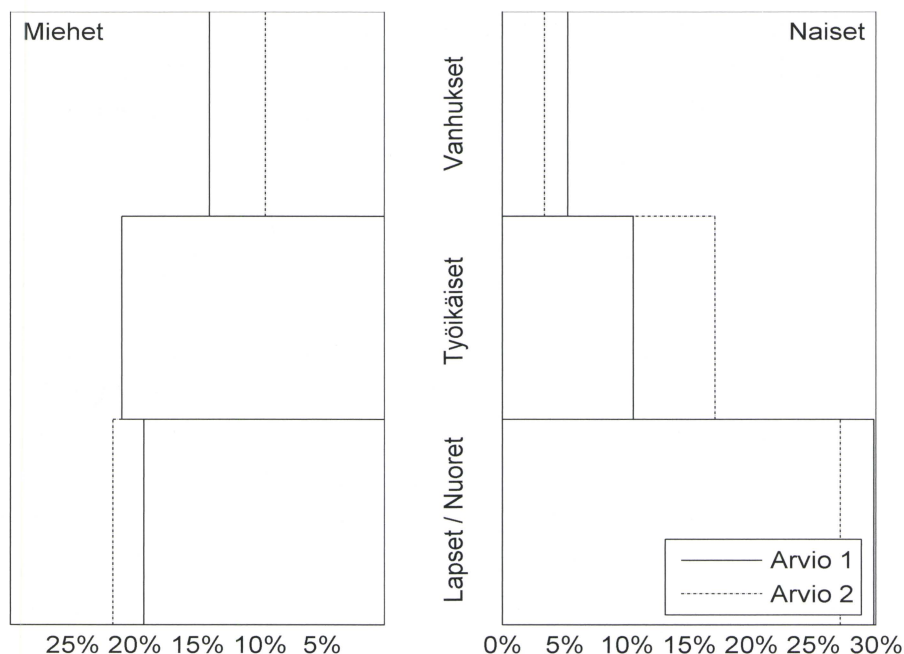
Levón liitti sävelmämuistiinpanoihinsa tietoja laulajista. Tietojen perusteella voidaan hahmotella laulajien ikä- ja sukupuolijakaumaa. Levónin antamat tiedot laulajista ovat luonnehdintoja, joista selviää tavallisesti laulajien ikä ja sukupuoli, joskus ammatti ja nimi. Vaikka Levónin dokumentointitapa ei ollut johdonmukainen, hän kuvasi laulajat kuitenkin verrattain kattavasti. Kaikkiaan Levónilla on maininta 52 henkilöstä tai ryhmästä. Heidän laulamiaan on 89,5 prosenttia lauluista. 45 tapauksessa sukupuoli on määritelty yksiselitteisesti ja 42 tapauksessa henkilöt on jaettavissa kohtuullisella varmuudella johonkin ikäluokkaan: lapset ja nuoret, työikäiset ja vanhuksat. Lapset ja nuoret ovat yhdessä ryhmässä, koska useissa tapauksissa ei voi varmuudella sanoa tarkoitetaanko lasta vai nuorta. Ikäluokkajako on muutenkin liukuva, sillä tarkka ikä on mainittu vain yhdessä tapauksessa. (SKS KRA Levón 1902.)

Levónin yksiselitteisissä merkinnöissä on miehistä mainintoja hiukan enemmän kuin naisista (miehiä 25 ja naisia 20). Eri ikäluokista lapsia ja nuoria on eniten ja vanhuksia vähiten. Levónilta on myös epämääräisemmin ilmaistuja tietoja laulajista, mutta niiden huomioiminen ei muuta perusasetelmaa ikäluokkien ja sukupuolten välisestä järjestyksestä. (SKS KRA Levón 1902.) Itse asiassa niiden huomioiminen kasvattaa vain eroa vanhimman ja nuorempien ikäluokkien välillä ja vahvistaa kuvaa siitä, että laulajien ikä- ja sukupuolijakaumat noudattelevat ajan ikäpyramidia (ks. kuva 4).

Ainoa muutos ryhmien välisissä järjestyksissä tapahtuu työikäisten miesten ja poikien välillä, jossa poikien osuus korostuu sitä enemmän, mitä suuremmiksi Levónin mainitsevat ryhmät arvioidaan. Ryhmien painoarvoa lisättäessä myös vanhimman ikäluokan koko pienenee suhteessa nuorempiin ikäluokkiin.

Levónin lauluihin liittämistä tiedoista syntyy yksiselitteisesti kuva, että suurin osa hänen informanteistaan oli lapsia ja nuoria. Launiksen päiväkirjamerkinnot laulajista

antavat hyvin samansuuntaisen käsityksen. Hän mainitsee yksitoista kertaa laulajina miehen tai miesjoukon, joista kahdessa tapauksessa mies oli iäkkäämpi. Viisi kertaa laulajana on tyttö, neljä kertaa nuoret, kolme kertaa poika ja pojat, yhden kerran nainen. Launiksen mainitsemista laulujen tallentamistapahtumista 14:sta informantista ei ole tietoja. Launiksen päiväkirjan perusteella lauluja kysyttiin pääasiassa nuorilta

Kuva 4. Arvioidut laulajien määrät ikä- ja sukupuoliryhmittäin. Arvio 1:ssä on huomioitu Levónin informanteista antamat yksiselitteiset tiedot (kattaa 81 prosenttia mainituista henkilöistä tai ryhmistä). Ryhmille ei ole annettu yksittäisiä henkilöitä enempää painoarvoa) ja arvio 2:ssa on huomioitu myös epämääräisesti ilmaistut tiedot (89,5 prosenttia henkilöistä tai ryhmistä). Ryhmille on annettu yksittäisiä henkilöitä suurempi painoarvo. Levónin mainitsemia ryhmiä ovat: "tytöiltä" [4 kertaa], "nuorilta tytöiltä" [2 kertaa], "pojilta" [4 kertaa], "osaksi pojilta", "pieniltä pojilta", "tukkimiehiltä" [2 kertaa], "muilta miehiltä", "nuorilta miehiltä", "naisilta" [2 kertaa], "enimmäkseen naisilta", "lapsilta", "nuorilta", "enimmäkseen nuorilta" ja "rippikoululaisilta").

ja toisaalta tukkilaisilta. Myös tukkilaiset, jotka lauloivat, olivat ilmeisesti verrattain nuoria. Launis kirjoitti matkaraportissaan, että Kuhmossa Ontojoella tapaamiltaan tukkilaisilta hän ei onnistunut saamaan paljon lauluja, koska he olivat enimmäkseen vanhempia miehiä toisin kuin Paltamossa Kiehimäjoella. (HYK Coll. 123.23.)

Sille, miksi lauluja kerättiin pääasiassa nuorilta ja toisaalta työikäisiltä miehiltä, voidaan esittää vain joitakin mahdollisia selityksiä: nämä ryhmät lauloivat ehkä muita enemmän tai ajateltiin vanhempien ikäluokkien laulujen olevan jo arkistoissa (näin ei kyllä ollut ainakaan Kainuussa, sillä alueelta ei juurikaan ollut kerätty sävelmiä aiemmin). Kyse saattoi olla myös tapakulttuurista, jossa oli sopivampaa lähestyä nuoria tällaisissa asioissa.

Itä-Pohjanmaan laulut *Suomen Kansan Sävelmissä*

Krohn ei kommentoinut ylioppilaiden keräelmiä eikä matkaraportteja, joten ei ole tietoa siitä miten hän suhtautui heidän toimintatapoihinsa. Valtaosa matkalta tallennetuista lauluista julkaistiin *Suomen Kansan Sävelmiä* -kokoelman *Laulusävelmiä*-jaksossa. Levónin keräämistä sävelmistä kokoelmassa julkaistiin 92 prosenttia ja Launoksen keräämistä 91 prosenttia. Ylipäätään Krohn oli hämmästyttävän tasapuolinen kerääjiä kohtaan, sillä ainakin 1900-luvun alun stipendiaattien keräämistä sävelmistä julkaistiin noin 90 prosenttia kutakuinkin säännöllisesti. Krohn otti Launoksen ja Levónin keräelmät välittömästi käsittelyynsä, sillä 1904 julkaistussa *Laulusävelmien* ensimmäisessä vihkossa on jo Launoksen ja Levónin Kainuun ja Koillismaan pitäjistä tallentamia sävelmiä.

Hyvin harva sävelmä julkaistiin samassa muodossa kuin se oli käsikirjoituksessa. Lähes kaikkien kirjan nuotinnusten sävellaji on toinen kuin alkuperäisen muistiinpanon. Rytmien kirjoitusasua on myös usein muutettu. Tavallisin rytmien muutos on aika-arvojen muuttaminen kaksinkertaisiksi. Krohn korjasi Launoksen ja Levónin masurkkarytmeissä käyttämät kohotahdit vastaamaan konventionaalista kirjoitusasua. Jonkun verran on muutoksia myös tahtilajeissa. Muutamissa sävelmissä on eroja yksittäisten sävelten välillä.

Laulusävelmiä-jakson ulkopuolelle jätettyjä sävelmiä tarkasteltaessa ainoa selvästi hahmottuva karsintakriteeri on sävelmäluokka, sillä kaikki seitsemän työlaulun nuotinnusta ja runolaulunomaiset lorulaulut ovat jääneet kokoelman ulkopuolelle, kuten myös Taivalkoskella tallennettu kuorolauluparodia. 37 julkaisemattomasta

sävelmästä, jotka tyyllilajinsa puolesta olisivat voineet tulla julkaistuksi, 28:sta on löydettävissä melodiatoisinto tai -toisintoja *Laulusävelmiä*-kokoelmasta. Muut toisinnot tuskin kuitenkaan selittävät näiden sävelmien jättämisen kokoelman ulkopuolelle. Kokoelmahan sisältää monista sävelmistä useita toisintoja, ja Krohn julkaisi jopa suuren osan Launiksen ja Levónin tallentamista melodiatoisinnosta. Toisinaan Launikselta ja Levónilta saadut toisinnot on julkaistu peräkkäisillä numeroilla, joten ei ole epäilystäkään etteikö Krohnin ratkaisu ollut tietoinen näissä tapauksissa. Tämä viittaa siihen, että Levónin ja Launiksen toisintojen karttaminen keruumatkallaan johtui lähinnä käytännöllisistä syistä. Tuskin toisintojen karttaminen oli ainakaan Krohnin ohje. Niiden yhdeksän sävelmän, joista ei ole kokoelmassa sävelmätoisintoa, jättämistä kokoelman ulkopuolelle on vaikea selittää. Ne eivät näytä nykytutkijan silmissä erityisen tunnetuilta sävelmiltä tiernapojista tuttua *Jopa joutui jouluaamu*-laulua lukuun ottamatta.

Lopuksi

1900-luvun alkuvuosina sävelmien keruun mittasuhteet kasvoivat huomattavasti aiemmasta. Ilmari Krohnin kansansävelmiä käsittelevien kirjoitusten perusteella kasvu voidaan selittää ajattelutavan muutoksella. Krohn oli kiinnostunut kansansävelmistä aineistona vertailevalle musiikkitieteelle, eikä sävelmien esteettisyydellä ja kansallisella alkuperällä ollut hänelle merkitystä. Hän piti myös tärkeinä toisintojen keräämistä ja keruun maantieteellistä kattavuutta. Myös työn alla olleen *Suomen Kansan Sävelmiä*-kokoelman kokoaminen näyttää ohjanneen keruutoimintaa. Tähän viittaa toimitustyön kannalta relevanttien tyyllilajien, laulu- ja myös runosävelmien keruu. Vielä vahvempi osoitus tästä on kuitenkin hengellisten sävelmien systemaattinen keruu edellisellä vuosikymmenellä.

Keruutoiminnan vilkastumiselle on kuviteltavissa muitakin syitä. Vilkaan kansanperinteen tallentamisen voi nähdä esimerkiksi vastareaktion Venäjän sortotoimille. Nämä eri vaikuttimet eivät myöskään sulje toisiaan pois. Epäilemättä niin kerääjiä ja kuin myös rahoittajia kannustivat myös kansalliset aatteet. Näin voi kuvitella esimerkiksi Levónista, joka toimi sortohallinnon vastaisessa järjestössä Kagaalissa (Järvinen & Seppänen 2008). Joka tapauksessa se, että SKS hyväksyi keräelmiinsä sellaisia sävelmiä, jotka eivät olleet kelvanneet aiemmin, kertoo muustakin kuin kansallismielisyydestä. Keruun aiempien tavoitteiden, joissa keruun kohteena oli esteettisesti mahdol-

lisimman korkeatasoiset ja ”aidosti” kotimaiset sävelmät, voisi kuvitella tyydyttävän aatteellisen tarpeen. Näyttääkin siltä, että juuri Krohnin uusi tieteellinen paradigma, vertaileva kansanmusiikintutkimus ja siihen liittyvä maantieteellisesti tarkka jälkikeruu, avasivat arkiston portit sävelmien aiempaa laajemmalle kirjolle.

Väisänen aikakautta kuvaava termi ”maantieteellisesti tarkka jälkikeruu” näyttää oikeutetulta. Maantieteellisesti tarkkana keruuta voi pitää sikäli, että yksittäiset kerääjät keräsivät suppeammilta alueilta laajempia keräelmiä kuin aikaisemmin. Kuitenkin näyttää myös siltä, että ainakin käytännön keruutyön tasolla sävelmiä priorisoitiin eikä aivan kaikkea tarjolla olevaa musiikillista aineistoa tallennettu. Esimerkiksi Launis ja Levón eivät tallentaneet aina kaikkia kuulemiaan toisintoja samoista sävelmistä, vaikka toisinnot olivatkin tärkeää aineistoa. Todennäköisesti taustalla olivat käytännölliset syyt – olihan jo 574 sävelmän kirjoittaminen muistiin kuukauden matkalta, jolla suuri osa ajasta kului matkustamiseen, kunnioitettava saavutus kahdelta nuorelta mieheltä.

Termin toisen osasta ”jälkikeruusta” voi todeta, että kyseessä oli jälkikeruu suhteessa 1800-luvun keruuseen, jota oli tehty toisenlaisista lähtökohdista. Kyseessä oli myös vuoteen 1915 asti tapahtuneen keruutoiminnan viimeinen ajanjakso. En lähde arvioimaan tarkoittiko Väisänen jälkikeruulla myös sitä, että kyseessä olisi ollut suomalaisen kansansävelmistön päätepiiste. Myös tällaiselle tulkinnalle on oikeutuksensa, mutta se ei ole olennaista tämän tutkimuksen kannalta. (Ks. Väisänen 1917: 58.)

Entä kuinka 1900-luvun alun keruuta käytännössä organisoitiin? Matkarahoja ja palkkioita myönnettiin aiempaa avokätisemmin, mutta kerrottiinko kerääjille mitä heiltä odotettiin ja jos kerrottiin niin miten? Keruutuloksien analyysin perusteella syntyy vaikutelma, että taustalla on täytynyt olla jonkinlaista suunnitelmallisuutta. Tähän viittaa esimerkiksi se, että suuri osa keruusta tehtiin seuduilla, joilla keruuta oli tehty vain vähän tai ei ollenkaan. Toisaalta stipendiaattien kirjavat dokumentointivat kielivät selkeän ohjeistuksen puutteesta. Stipendiaatit jättivät esimerkiksi ruotsalaisia sävelmiä tallentamatta, toisin kuin Krohnin voisi olettaa toivoneen. Syntyykin vaikutelma, että Krohn oli musiikkitieteellisenä asiantuntijana enemmän kiinnostunut sävelmäkokoelman toimittamisesta ja siihen liittyvästä sävelmien analysoinnista kuin keruutyön ohjauksesta. Tätä vaikutelmaa tukee myös se, että SKS:n pöytäkirjoissa ei ole juurikaan Krohnin kommentteja arkistoon saapuneista keräelmistä. Ilmeisesti käytännön keruutyö jäi monelta osin stipendiaattien omien ratkaisujen varaan. Asennemuutosta myös kerääjien osalta osoittavat kuitenkin selvästi aikaisempaa suuremmat keräelmät.

1900-luvun alussa keruutoiminta oli hyvin sävelmäkeskeistä. Useinkaan sävelmämuistiinpanoihin ei liitetty muuta tietoa kuin tallennuspaikka mikä sopiikin hyvin yhteen maantieteellisen tarkkuuden vaatimukseen. Aineistot ovat kuitenkin yksilöllisiä ja jotkut niistä voivat avata mahdollisuuksia selvittää ajan lauluperinnettä ja keruutoimintaa laajemminkin. Myös kerääjien yksityiset muistiinpanot voivat avata tutkimukselle uusia mahdollisuuksia. Tästä esimerkkinä ovat Launiksen ja Levónin aineistot, jotka osoittavat, että valtaosa hänen heidän vuonna 1902 keräämistään sävelmistä saatiin nuoremmilta ikäluokilta. Matkalla ei siis oltu keräämässä väistyvää perinnettä, vaan aineisto oli paljolti elävää ajankohtaista sävelmistöä. Tämän tutkimuksen perusteella ei kuitenkaan voi ottaa kantaa siihen, kuinka pitkälle Levónin ja Launiksen noudattama nuorten ikäpolvien suosiminen keräystyössä on yleistettävissä.

On selvää, että 1900-luvun alun aikana kerätyillä sävelmämuistiinpanoilla on monet rajoitteensa. Jo se, että käytettävissä ei ole äänitteitä, vaan erilaisista lähtökohdista tehtyjä nuotinnuksia, rajoittaa mahdollisuuksia hahmottaa miten lauluja todella laulettiin. Nuotinnukset ovat usein myös varsin niukkoja. Niissä on tavallisesti vain ensimmäinen säkeistö ja harvoin esitystapaan viittaavia merkintöjä. Nykytutkijan näkökulmasta myös kontekstittiedon vähäisyys rajoittaa aineiston antamia mahdollisuuksia. Aineistoa voi kuitenkin pitää verrattain edustavana otoksena ajan sävelmistöstä, koska keruutoiminnan rasitteena ei enää ollut ainakaan samassa määrin sävelmien arvottaminen kuin edellisellä vuosisadalla.

Viitteet

- 1 51,9 prosenttia sävelmistä on 1800-luvulta ja 48,1 prosenttia 1900-luvulta. Tarkastelussa on kaikkiaan 8381 sävelmää eli 97,3 prosenttia *Suomen Kansan eSävelmät* -tietokannan aineistosta.
- 2 Vuonna 1868 L. Hämmäläisen ja vuotta myöhemmin O. A. J. Carleniuksen suunnitellut lähteä keräämään sävelmiä tuolle seudulle olivat kariutuneet, koska he eivät saaneet matka-avustusta SKS:n varojen puutteen takia (Väisänen 1915: 27). Vajaa vuosikymmen myöhemmin vuosina 1876–78 Borenius (myöh. Lähteenkorva) oli Itä-Karjalaan suuntautuvalla matkallaan kerännyt Kainuun pitäjistä – Kajaanista, Kuhmosta (Kuhmoniementä), Sotkamosta ja Suomussalmelta – kymmenen runo-, kolme laulu- ja yhden kantelesävelmän. Yksittäisiä sävelmiä Oulujärven rannan pitäjistä Kajaanista ja Paltamosta olivat tallentaneet myös V. Tolonen (kaksi laulusävelmää Paltamosta vuonna 1885), Ilmari Krohn (yksi laulusävelmä Kajaanista 1890-luvulla) ja R. S. Huhtamäki (kaksi laulusävelmää Paltamosta vuonna 1900). (Väisänen 1917: 121.)

Lähteet

Arkistolähteet

Eerola, Tuomas & Toiviainen, Petri (2004) *Suomen Kansan eSävelmät. Suomalaisten kansansävelmien elektroninen tietovaranto*. < <http://www.jyu.fi/musica/sks/> > (käytetty vuonna 2007).

Helsingin yliopiston kirjasto:

HYK Coll. 123.23. Launis, Armas (1902) *Päiväkirja. Koskeva etupäässä sitä matkaa, jonka allekirjottanut teki Kajaanin kihlakuntaan, sekä muita "varsin tärkeitä" asioita*. Helsingin yliopiston kirjasto, Armas Launinksen yksityiskokoelma.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran keskustelemukset

SKSk (1900–1901) *Suomi* III:19. (433–434).

SKSk (1901–1902) *Suomi* III:20. (337, 436).

SKS KIA: *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto*

SKS KIA Pk 7.5.1902. Suomalaisen Kirjallisuuden seuran pöytäkirja 7.5.1902 liitteinen (Armas Launinksen ja Eino Levónin matka-apuraha-anomus suosituksineen).

SKS KIA Pk 1.10.1902. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran pöytäkirja 1.10.1902 liitteinen (Launinksen matkaraportti).

SKS KIA Pk 12.10.1902 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran pöytäkirja 12.10.1902 liitteinen (Eino Levónin matkaraportti).

SKS KRA: *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston käsikirjoituskokoelmat*

SKS KRA Björkbom, Leonard ja Vallenius, Toivo (1901) *Sävelmäkeräelmä*.

SKS KRA Huhtamäki, R. S. (1900) *Sävelmäkeräelmä*.

SKS KRA Launis, Armas (1902) *Sävelmäkeräelmä*.

SKS KRA Levón, Eino (1902) *Sävelmäkeräelmä*.

SKS KRA Soini, Lauri (1901) *Sävelmäkeräelmä*.

VMA: *Vaasan maakunta-arkisto, Levónin suvun arkisto*

VMA IA, kansio 1. Eliel Levón, saapuneet kirjeet, kortit ja sähkeet, Eino Levónin lähettämät – 15.6.1902, 18.6.1902, 21.6.1902, 25.6.1902, 28.6.1902, 1.7.1902, 5.7.1902.

VMA IIIC:1, kotelo 23. Eino Levón. Muistikirjat 1894–1959 (muistikirja vuodelta 1902).

Kirjallisuus

Asplund, Anneli (1981) "Kansanmusiikin keruu ja tutkimus". *Kansanmusiikki*. Toim. Anneli Asplund & Matti Hako. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Ss. 240–247.

Asplund, Anneli (1994) *Balladeja ja arkkiveisuja*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Bereczky, János (2001) *Ilmari Krohnin vaikutus unkarilaiseen kansanmusiikintutkimukseen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuyksikkö.

Eerola, Tuomas & Toiviainen, Petri (2006) "Ilmari Krohn musiikin sisältöhaun pioneeri". *Musica viva! – Matti Vainion juhla*. Toim. Tuomas Eerola, Riina Ikonen & Marko Myllyaho. Jyväskylä: Minerva. Ss. 113–121.

Haapalainen, Toimi Ilmari (1986) *Suomalaisten kansan sävelmien lähdetutkimuksia 2 – Suomen kansan sävelmiä II Laulusävelmiä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Hautala, Jouko (1954) *Suomalainen kansanrunouden tutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heinonen, Kati (2005) *Armas Launiksen Fonogrammit Soikkolassa*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, folkloristiikka. <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/kultt/pg/heinonen/>> (luettu 14.8.2007).
- Hultin, Arvid (1929–1931) *Luettelo Helsingin Yliopiston kirjaston arkkikirjallisuudesta I–V*. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto.
- Järvinen, Minna-Riikka & Seppänen, Janne (2008; toim.) *Kainuun laulut – Armas Launis ja Eino Levón Kajaanin kihlakunnassa 1902*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Ilmestyy.)
- Krohn, Ilmari (1897) "Johdatus". *Suomen Kansan Sävelmiä. Kolmas Jakso. Kansantansseja*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, <<http://www.jyu.fi/musica/sks/pdf/kt.pdf>> (luettu 14.2.2008).
- Krohn, Ilmari. (1901a) "Johdatus". *Suomen Kansan Sävelmiä. Ensimmäinen Jakso. Hengellisiä Sävelmiä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <<http://www.jyu.fi/musica/sks/pdf/hs.pdf>> (luettu 14.2.2008).
- Krohn, Ilmari. (1901b) "Kansansävelmien alkuperästä". *Valvoja* 1901:1, ss. 549–558.
- Krohn, Ilmari. (1903) "Welche ist die beste Methode, um Volks- und volksmässige Lieder nach ihrer melodischen (nicht textlichen) Beschaffenheit lexikalisch zu ordnen?" *Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft* 4, ss. 643–660.
- Krohn, Ilmari. (1904) "Alkulause laulusävelmien ensimmäiseen vihkoon". *Suomen Kansan Sävelmiä. Toinen Jakso. Laulusävelmiä. Ensimmäinen vihko*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <<http://www.jyu.fi/musica/sks/pdf/ls1.pdf>> (luettu 25.1.2008).
- Krohn, Ilmari. (1922) "Suomalaiset kansansävelmät". *Oma maa – tietosanakirja Suomen kodeille III*. Toim. K. Krohn, K. O. Lindeqvist, G. Melander & K. Grotenfelt. Porvoo: WSOY. Ss. 498–514.
- Krohn, Ilmari (1951) *Sävelmuistoja elämäni varrelta*. Helsinki: Werner Söderström.
- Levón, Eino (1963) "Toivo Kuula soittotoverina". *Pieni musiikkilehti* 3/1963, ss. 5–6.
- Pekkilä, Erkki (1984) "Ilmari Krohnin 'leksikografisesta' kansansävelmien luokittelumenetelmästä". *Musiikki* 1/1984, ss. 1–12.
- Turpeinen, Oiva (1986) *Kainuun Historia II*. Kajaani: Kainuun Sanomain kirjapaino Oy.
- Väisänen, Armas Otto (1917) "Suomen kansan sävelmäin keräys – Vaiheet ja tulokset". *Suomi* IV jakso, 16. osa 1916–1917. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Ss. 45–139.